

VÄRDEBESKRIVNING

Område av riksintresse för naturvård i Värmlands län

Datum: 2023-05-04

Områdesnummer: NRO 17 042

Områdesnamn: Foxen-Stora Le

Kommun: Årjäng

Kartblad: 10B SO (101 2), 10B NV (101 3), 10B NO (101 4), 11B SV (111 1), 11B SO (111 2)

Area: 8 552 ha, varav 1 052 ha land och 7 500 ha vatten

Naturgeografisk region: 21a Sydvästra Sveriges kuperade barr- och lövskogslandskap-Dalslandsområdet

Kust/havsregion:

Regionindelning för sjöar och vattendrag: Huvudavrinningsområde 108 Göta älv

Agrara kulturlandskapsregioner: Värmlands mellanbygder

Landskapsform: Sprickdalslandskap

Riksvärde:

Sjölandskap	sjö, vattendrag	fauna
Sprickdalslandskap		
Odlingslandskap		

Värdeomdöme: Foxen-Stora Le är ett system med typiska sprickdalssjöar med ovanligt stora limniska värden, däribland unika stammar av storväxt, sjölevande öring. Reproduktionsområden är Tarmsälven, Torpedalsälven och Römsälven. Ett flertal glacialmarina relikter förekommer.

Karaktärsfåglar för sjöarna är storlom och fiskgjuse.

Omgivningarna är vildmarksbetonade. Längs Stora Le förekommer naturskogsartad tallskog och inslag av rikare flora. Representativt odlingslandskap i skogsbygd vid Ögården.

Huvudkriterier: A, B, C, E

Förutsättningar för bevarande: Bevarande av storöringbestånden förutsätter god vattenkvalitet med högt pH-värde, fungerande reproduktionsområden och skydd av lekfisk och ungar i lekälvarna. Utsläpp av gödande och giftiga ämnen, byggnadsföretag och dämning inverkar negativt.

Endast vattenområden och öar samt vissa strandzoner redovisas. Ytterligare värden i de strandnära områdena torde finnas men redovisas ej i brist på tillräckligt underlagsmaterial.

Naturskogsartade områden i branter och på hållar längs Stora Le bör undantas skogsbruk. Mindre öar, uddar och strandzoner bör lämnas orörda. I övrigt bör skogsbruket bedrivas med stor hänsyn till naturvårdsintressena.

Fortsatt jordbruksdrift med åkerbruk, naturvårdsinriktad betesdrift och skötsel av landskapselement. Restaurering av igenväxta områden.

Områdets värden kan påverkas negativt av: Nedlagd eller minskat brukande och hävd av jordbruksmarker, omarrondering av jordbruksmark, igenväxning, skogsplanering på jordbruksmark, spridning av näringsämnen och gifter i ångar, naturbetesmark och kring landskapselement, bebyggelseexploatering, täkt, nydikningar.

Säkerställande: De flesta mindre öar i sjöarna är skyddade som fågelskyddsområden.

Områdets huvuddrag: Topografin på gränsen mellan Dalsland och Nordmarken i Värmland präglas av nord-sydliga sprickzoner i berggrunden. De många sprickdalarna har tillsammans med berggrundens varierande hårdhet utgjort grundförutsättningarna för landskapets utseende. Erosionen, främst genom inlandsisens nötning, har sedan format dagens starkt kuperade och sjörika landskap. Detta sprickdalslandskap innehåller talrika långsmala och greniga sjösystem med stora skönhetsvärden och betydande vildmarkskaraktär. Höjdskillnaden mellan sjöytorna och omgivande höjdområden är ofta 100-150 m.

Sjöarna är djupa, näringsfattiga klarvattensjöar under Högsta Kustlinjen. Av de limniska värdena märks främst unika bestånd av storväxt, sjölevande öring. Kraftutbyggnad, flottledsrensningar och försurning har reducerat det 80-tal storöringbestånd som fanns i främst västra och mellersta Värmland vid sekelskiftet till ett fåtal starkt hotade bestånd idag. Sjösystemet är dessutom rikt på glacialmarina relikter. Hornsimpa förekommer. Storlom och fiskgjuse är karaktärsfåglar och förekommer i starka bestånd.

Foxen-Stora Le är ett stort sjösystem i ett sprickdalslandskap som sträcker sig från riksgränsen mot Norge ner till och sedan vidare inom Dalsland. Den översta sjön, Östen, och tillflödet Ivarsbyälven ligger i en sprickdal som bildades när den dalsländska bergkedjeveckningen böjde av åt väster. Sjöns östra sida är en förkastningsbrant. Östen avvattnas via Strömmesjön till sjön Töck, som följer en nord-sydlig sprickdal 110 m ö h. Töck avvattnas sedan till Foxen och Stora Le, som är delar av samma sprickdalssjö 101 m ö h. Endast nordöstra delen av Stora

Le ligger i Värmlands län. Stora Le och Foxen avvattnas sedan till Lelång. Systemet regleras genom kraftstationer i Töcksfors och Lennartsfors.

De bestånd av storväxt, sjölevande öring som finns i sjösystemets nedre delar har sannolikt nyttjat lekälvar i de övre delarna som reproduktionsområden, innan vandringsmöjligheterna i sen tid beskars. Släktskapet mellan sjöarnas storöringstammar utreds därför bl a med genetiska analyser.

Fisktrappor har byggts förbi kraftstationerna i Töcksfors för att möjliggöra uppvandring och avelsfisksamling av storöring från Foxen och Stora Le.

Östen är en näringsfattig klarvattensjö, med siktdjup 4-5 m. Ytan är 600 ha och största djup 21,5 m. Tillflöden är Ivarsbyälven från Skillingmark och Römsälven från Römsjöens vattensystem i Norge.

Östen har ett bestånd av uppströmslekande storöring. Största vikten uppges till 6 kg och medelvikten 0,5 kg. Reproduktionsområden är Römsälven, som har biotopvårdats, samt Ivarsbyälven. Ivarsbyälvens vattensystem har kalkats. I Östen förekommer den glacialmarina relikten *Mysis relicta*.

Töck är en 550 ha stor klarvattensjö, med största djup 19 m. Den skiljs endast med ett sund från Östen. Sprickdalens sidor är branta. Tillflöden är främst Torpedalsälven från Lisslevattnet och Kroksjöarna samt mindre bäckar från sprickdalssjöar inom höjdområdena. En av dessa är Björke-tjärn, som via Bubäcken avrinner till Torpedalsälven. Systemet är reglerat i Töcksfors sedan 1915, med amplitud 1,6 m.

Töck har ett bestånd av uppströmslekande storöring. Största vikt uppges till 6 kg och medelvikt 1 kg. Reproduktionsområdena Torpedalsälven och Hånsfors är biotopvårdade på lek- och uppväxtområden. Båda vattensystemen är kalkade.

Lisslevattnet, 22 ha stor, är en försumningshotad sjö vid norska gränsen med bestånd av öring. Den avrinner via Lisslevattsbäcken till Kroksjöarna och Torpedalsälven. Bestånd av öring leker dels uppströms i Slabäcken och dels nedströms i Lisslevattsbäcken. Största vikt uppges till 2 kg. Lisslevattnet har kalkats.

Björketjärn är en 70 ha stor sprickdalssjö belägen 150 m ö h. Den avrinner via Bubäcken till Torpedalsälven. Björketjärn har ett av länets få nedströmslekande storöringbestånd. Största vikt uppges till 3 kg. Sjön är kalkad.

Foxen och Stora Le är tillsammans en stor klarvattensjö. Arean inom Värmlands län uppgår till 5 900 ha. Sjön sträcker sig även in i Älvsborgs län samt i Norge. Största djup i Foxen är 55 m, i Stora Le 96 m. Sjöarna regleras av Lennartsfors kraftverk, amplitud 2,84 m.

Stora Les branta stränder ger sjön en stark vildmarkskaraktär. Vissa avsnitt har bergsbranter och talusbildningar. Branterna har inslag av naturskogsartad vegetation, främst tallskog med torrakor och lågor. Betydande lövinslag gynnar en del ovanliga växt- och djurarter. Näringsrik berggrund ger här och var rikare

flora, exempelvis blodnäva, gaffelbräken och bergjohannesört.

Foxen och Stora Le har en artrik fiskfauna. En uppströmslekande stam av storöring har största vikt 4 kg och medelvikt 1-2 kg. Reproduktionsområden är Tarmsälven, Torpedalsälven och Römsäl-ven. Foxen har dessutom en nedströmslekande form av storöring. Reproduktionsområde är Forstjärnets nedre delar mot Lennartsfors.

Av glacialmarina relikter förekommer hornsimpa, Gammaracanthus, Pallasea, Pontoporeia, Mysis och Limnocalanus.

Karaktärsfåglar för sjöarna är storlom och fiskgjuse.

Anmärkningar:

Referenser:

- Alenäs, I, Tuneld, M 1975. Biologisk inventering av nedlagda flottleder i Värmlands län. Länsstyrelsen i Värmlands län.
- Fiskeristyrelsen 1984. Bevarande av de svenska fiskbeståndens genetiska resurser. Rapport 1984-09-12.
- Jansson, T 1988. Naturvårdsinventering i Värmland. Årjängs kommun. Länsstyrelsen i Värmlands län (manus).
- Ros, T 1981. Salmonids in the lake Vänern area. Fish Gene Pools, Ecological Bullentins 34.
- Sandegren, R, Larsson, W 1956. Geologiska kartbladet Vårvik. SGU ser Aa nr 187.
- Stål, G, Ryman, N 1987. Lax och öring i Vänerområdet. En populationsgenetisk analys. Statens naturvårdsverks rapport 3357.
- Sundholm, M 1982. Inventering av värdefulla öringälvar i Värmland. Länsstyrelsen i Värmlands län. Rapport 1982:4.
- Naturvårdsverket, 1996: *Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet*. Stockholm.
- Fiskeriverket, beslut 1988-04-11 rörande Områden av riksintressen för yrkesfisket, områden av särskilt intresse för fritidsfisket samt områden av särskilt intresse avseende arter och stammar av fisk.